

N:o 18.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtelse af jord till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö; gifven Stockholms slott den 24 januari 1896.

Under åberopande af bilagda protokoll öfver justitiedepartementens ärenden vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att medgifva, att från Svartsjö kungsladugård i Sånge socken och Färentuna härad må från den 14 mars 1897 afskiljas och till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö upplåtas de i fångvårdsstyrelsens framställningar af den 5 mars och den 26 november 1895 angifna områden, i areal innehållande, enligt domänstyrelsens upplysning, det förra 37 har 9,7 ar, deraf 12 har 96,4 ar åker, 9 har 79,7 ar äng och 14 har 33,6 ar afrösningsjord och det senare 86 ar, äfvensom de å dessa områden befintliga, kronan tillhöriga byggnader; under vilkor att det kungsladugården nu åsatta mantal i laga ordning fördelas mellan den jord, som tvångsarbetsanstalten å Svartsjö efter upplåtelsen kommer att innehafva, och den återstående under domänstyrelsens förvaltning bibehållna jorden, samt att nuvarande vägen till brygga och lastplats i närheten af Fiskarstugan, der den kommer att ligga inom anstaltens område, fortfarande bibehålles till fritt begagnande af kungsladugårdens arrendator och å kungsladugårdens egor boende personer äfvensom underhålles af anstalten, så länge anstalten begagnar nämnda brygga och lastplats för sina behof.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Aug. Östergren.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 24 januari 1896,

i närvaro af:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve DOUGLAS,
Statsråden: friherre ÅKERHIELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON,
WERSÄLL.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet, anförde departementschefen statsrådet Östergren:

I underdånig skrifvelse den 19 september 1894 har fångvårdsstyrelsen gjort framställning derom, att det till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö nu upplåtna område måtte varda utvidgad.

I detta hänseende har fångvårdsstyrelsen hufvudsakligen anført, att Svartsjö kungsladugårds kring tvångsarbetsanstalten liggande egor sträckte sig så nära inpå anstalten, att å dessa egor vid gränsen mot anstalten befintliga, till kungsladugården hörande lägenheter äfvensom enskilda byggnader, som efter öfverenskommelse med den nuvarande kungsladugårdsarrendatorn der uppförts, låge i anstaltens omedelbara närhet, hvadan det

ej varit möjligt för anstalten att skydda sig för obelag och menligt inflytande från befolkningen å berörda del af kungsladugårdens egor. En annan olägenhet vore, att mark, som erfordrades för de vid anstalten jemlikt nådiga brefvet den 14 augusti 1891 anordnade stenhuggeriarbetena, äfvensom för den genom nådiga brefvet den 17 november 1893 medgifna kanal i viken fram till anstalten, lydde under kungsladugården. Genom förstnämnda nådiga bref vore i fråga om stenhuggeriarbetena bland annat förordnadt, att anstalten egde att bryta och tillgodogöra sig sten ur de å kungsladugårdens egor befintliga bergen samt taga väg till såväl nämnda berg som landstigningsplatsen vid Fiskartorpet, äfvensom att nuvarande arrendatorn af kungsladugården A. Widegren skulle för skada och intrång, som kunde honom i hans berörda egenskap genom stenhuggeriarbetena tillskyndas, af fångvården erhålla ersättning, som bestämdes af en, på sätt i det nådiga brefvet närmare angåfves, tillsatt kompromiss af 3 personer; och hvad anginge kanaliseringen af viken nedanför anstalten hade i nådiga brefvet den 17 november 1893 föreskrifvits, att för bestämmande af ersättning till Widegren för skada, som genom uppläggande af jord m. m. på kungsladugårdens mark eller på annat sätt kunde genom kanalens uppmuddring för honom uppkomma, det till kungsladugården hörande område, som af företaget komme att beröras, skulle synas och värderas genom en i enlighet med bestämmelserna i nådiga brefvet den 14 augusti 1891 tillsatt kompromiss. Genom hvad sålunda förordnats vore, så godt förhållandena för närvarande medgåfve, sörjdt därför, att nödig tillgång till mark för stenhuggeriarbetena och för uppmuddringen af kanalen icke skulle saknas. Men då det icke vore möjligt att på förhand till alla delar bestämma den mark, som komme att erfordras för utvidgningar eller möjliga förändringar i de vid anstalten anordnade stenhuggeriarbetena, och då i fråga om nämnda kanal tillgång jemväl måste beredas till nödig mark för de arbeten, som i framtiden gång efter annan blefve erforderliga för kanalens underhåll, kunde vid sålunda förekommande upprepade behof af mark för berörda ändamål det vara fara för anstalten, att dess intresse skulle blifva lidande genom den omgång och de hinder för behofvens snara tillgodoseende, som måste blifva en följd deraf, att marken icke stode till anstaltens direkta disposition. Likaledes måste vid ofvan angifna användning för fångvårdens räkning af mark, som lydde icke under fångvårdsstyrelsens utan under annat verks vård, det ligga nära till hands, att svårigheter och förvecklingar deraf kunde uppkomma med hänsyn jemväl till markens förvaltning. Slutligen borde bemärkas, att fångvården under nu rådande förhållanden, förutom de skadeersättningar, som skulle betalas till kungsladugårdens arrendator, äfven måste genom nödvändig-

heten att gång efter annan anlita kompromiss härför vidkännas upprepade kostnader, hvilka stundom, i synnerhet då, såsom nu vore fallet, kompromissarierna vore boende på något längre afstånd från anstalten, kunde blifva väl höga i förhållande till betydenheten af den skada, för hvars uppskattande kompromissen måste sammanträda.

Styrelsen, som hade sig bekant, att nu gällande arrendekontrakt angående kungsladugården ginge till ända i mars månad 1897, hemställde förty, att i sammanhang med förestående ny utarrendering af kungsladugården sådan utvidgning måtte beredas i tvångsarbetsanstaltens område, att ofvan angifna olägenheter derigenom kunde undvikas. I sådant hänseende ville styrelsen uttala sig därför, att af kungsladugårdens egor, sådana de vore angifna å en af förste landtmätaren i Stockholms län Thure Essén år 1893 upprättad, i länets landtmäterikontor förvarad karta öfver inegorna till nämnda domän, de å ett bilagdt utdrag af samma karta med grön färg utmärkta delar, hvilka i en efter beskrifningen till Esséns karta gjord förteckning vore uppräknade, måtte afskiljas från kungsladugården och läggas till anstalten. Härigenom skulle anstaltens mark, hvilken å Esséns karta vore betecknad såsom Svartsjö slotts område, komma att ökas dels åt öster med de smärre delar af kungsladugårdens egor, som låge emellan anstaltens nuvarande område och en öster derom löpande väg, och dels norrut med den till stor del af vassland och sumpig äng bestående mark, som gränsade intill förenämnda kanal, och hvarå vägar för transport af sten vore anordnade, samt vidare med den utmed sjön och vägen till Fiskartorpet belägna skogsbacke, hvarest sten för anstaltens räkning nu brötes, hvarjemte, för beredande af sommarbete åt anstaltens dragare, till densamma skulle läggas den s. k. Hästhagen österut från anstalten. Hela arealen af den sålunda ifrågasatta egotillökningen utgjorde enligt en efter beskrifningen till Esséns karta gjord uträkning omkring 6,270 ar, deraf omkring 1,367 ar åker, 989 ar äng och 3,914 ar afrösningsjord. Spridda å detta område låge samtliga de lägenheter, från hvilka störande inflytelser för anstalten kunde vara att befara. Förutom två enskilda byggnader å marken mellan slottsträdgården och Hästhagen vore der belägna torpen Björndal och Björnnäset samt en mindre lägenhet vester om Björnnäset vid vägen till Fiskarudden. Kronans hus å berörda torp och lägenhet befunde sig i mer eller mindre förfallet skick, men torde dock till förekommande deraf, att husen flyttades öfver inom gränsen af kungsladugårdens egor och der upplätes åt folk, som kunde blifva till obehag för anstalten, jemte marken böra öfverlemnas åt anstalten, helst en del af husen kunde med användande af det dugliga virket från de öfriga sättas i stånd att blifva till nytta för fångvårdens räkning.

Utom det ofvan angifna hufvudsakliga syftemålet med förvärfvandet för anstalten af berörda mark, skulle genom den föreslagna egotillökningen jemväl vinnas, att anstalten i sammanhang med skötseln af den tillagda jorden kunde bruka sin redan nu innehafvande jord på lämpligare och fördelaktigare sätt än nu vore möjligt, äfvensom tillfälle skulle beredas för anstalten att lemna dertill passande fångar någon sysselsättning med jordbruksarbeten. För det ökade jordbruket skulle förutom de två hästar, som nu hölles vid anstalten, erfordras ytterligare endast ett par oxar. Under förutsättning att jemte marken kronans derå befintliga hus tillfälle anstalten skulle, utöfver de uthus, som redan nu vore för anstalten erforderliga, något nytt dylikt icke behöfva byggas.

I sammanhang med det sålunda framlagda förslaget ansåge sig styrelsen böra meddela, att fångvården hittills af kompromiss ålagts att till arrendatorn Widegren betala: dels årligen under återstående arrendetiden 257 kronor 19 öre för skada och intrång genom stenhuggeriarbetena och kanalnuddringen samt för begagnandet af vägen till den s. k. Fiskarudden och af dervarande brygga, äfvensom ersättning efter 50 öre per ar för sådan mark invid kanalen, som för ett eller annat ändamål kunde komma att ytterligare disponeras för muddringens utförande, och dels i ett för allt 302 kronor 79 öre för genom stenhuggeriarbetena under år 1892 mistad skörd samt 250 kronor för intrång, som Widegren genom lossning af mudder måste vidkännas vid begagnandet af ett honom tillhörigt badhus, äfvensom ytterligare, för den händelse muddrets aflastning skulle komma att utsträckas inom visst afstånd från badhuset, ersättning med 500 kronor för dettas flyttning till annan plats.

Styrelsen har alltså hemställt att i sammanhang med förestående ny utarrendering af Svartsjö kungsladugård vissa å bilagdt karteutdrag med grön färg utmärkta och i jemväl bifogad förteckning uppräknade egor måtte varda från kungsladugården afskilda och jemte kronans derå befintliga hus öfverlemnade till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö.

Öfver denna framställning har *domänstyrelsen* afgifvit underdånigt utlåtande, dervid domänstyrelsen öfverlemnade *dels* yttrande af domänintendenten i länet, hvilken med hänsyn till vissa af honom anförda förhållanden ansett lämpligt, att en afsöndring till förmån för tvångsarbetsanstalten skedde, men att området för denna afsöndring borde inskränkas till vissa af honom angifna egofigurer om tillsammans 13 har 80,90 ar, *dels* yttrande af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län, hvilken myndighet ansett det icke tillkomma sig att yttra sig öfver storleken af det område, som för tvångsarbetsanstalten kunde vara behöfligt, hvadan Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande icke kunde utlåta sig öfver, än mindre

instämna i domänintendentens förslag om inskränkning i det af fångvårdsstyrelsen begärda området; och har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i öfrigt anmärkt bland annat, att, derest ett så betydligt och med hänsyn till egornas beskaffenhet för kungsladugården så värdefullt område, som det föreslagna, skulle frånskiljas kungsladugården, densamma derigenom komme att tillskyndas stora olägenheter och en afsevärd förminskning i värde; att därför, om framställningen vunne godkännande, med skäl kunde ifrågasättas, huruvida lämpligt vore att såsom domän bibehålla kungsladugården, hvilken, redan nu svår att med fördel sköta för en arrendator, skulle än mera blifva det efter minskning af den för närvarande otillräckliga betesmarken och skogstillgången samt efter frånskiljande af flere närbelägna torp samt med alltför långa afstånd till flere af de qvarstående torpen; att deremot egendomens läge kunde göra densamma lämplig för industriella anläggningar, uppförande af sommarbostäder, inrättande af handelsträdgårdar m. m. dylikt, om den finge i sin helhet försäljas eller styckas; samt att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande på grund häraf ansåge, att åtgärder borde vidtagas för egendomens försäljning i dess helhet eller efter en uppgjord styckningsplan.

För egen del har domänstyrelsen meddelat: att enligt instrumentet öfver en å Svartsjö kungsladugård om $10\frac{1}{2}$ mantal samt lägenheten Hästbryggan med Färjestaden i Sänga socken och Färentuna härad för egendomens förnyade utarrendering från den 14 mars 1897 verkställd arrendeuppskattning, egendomen vore belägen 19 kilometer från Drottningholm och egde invid Mälaren två lastbryggor, den ena icke långt från mangården vid Hillersjöviken och den andra vid lägenheten Färjestaden; att inegorna vid kungsladugården innehölle en areal af 395 har 83,6 ar, hvaraf 316 har 79,9 ar åker, tomter och trädgård, 77 har 76,4 ar äng och 1 har 27,3 ar odlingsmark, hvartill komme egor till Färjestaden 2 har 69 ar och till Hästbryggan 37,8 ar; att till egendomen dessutom hörde skogs- och hagmark med derinom belägna impedimenter, hvilka områdets sammanlagda areal kunde beräknas till omkring 300 har; att skogsafkastningen icke fylde egendomens husbehof; att till egendomen hörde 7 torp, hvaraf utginge afgäld i penningar, och 15 torp, hvaraf dagsverken utgjordes till hufvudgården; att taxeringsvärdet för hufvudgården utgjorde 170,000 kronor och för lägenheten Hästbryggan 700 kronor; att arrendevärdet beräknats till 7,300 kronor, deraf för lägenheten Hästbryggan med Färjestaden 75 kronor; samt att, enär 3 mindre å den fångvårdsstyrelsens framställning bilagda karta upptagna egofigurer icke blifvit i den bifogade egobeskrifningen beräknade, arealen af den mark, som vore ifrågasatt att afsöndras,

rätteligen utgjorde 62 har 93,7 ar, deraf 13 har 72,3 ar åker, 9 har 88,7 ar äng och 39 har 32,7 ar afrösningsjord.

Vidare har domänstyrelsen anført, att det icke tillkomme styrelsen att ingå i bedömande af huru stort eller hvilket egoområde, som för tvångsarbetsanstalten kunde vara erforderligt, men att styrelsen med afseende å kungsladugårdens framtida utarrendering ansåge sig böra uttala önskvärdheten deraf, att icke mera särskildt af torpjorden och skogs- och betesmarken från kungsladugården afsöndrades, än som för anstaltens behof vore oundgängligen nödvändigt; samt att, vare sig en större eller mindre del af området i fråga afsöndrades, såsom vilkor vid afsöndringen borde stadgas, att kungsladugårdens arrendator och å kungsladugårdens egor bostatta personer skulle ega fritt begagna anstaltens brygga och lastplats i närheten af Fiskarstugan samt väg dertill öfver anstaltens egor, äfvensom att det å kungsladugården nu åsatta mantalet skulle fördelas mellan det till anstalten upplåtna området och hufvudgården på det sätt och i den ordning, som stadgades i 13 § 3 mom. af förordningen angående hemmansklyfning och jordafsöndring den 6 augusti 1881; och har styrelsen slutligen förklarat sig icke kunna biträda Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förslag om hufvudgårdens försäljning efter fördelning i lotter, hvilken åtgärd styrelsen ansåge åtminstone under nuvarande förhållanden icke vara för statsverket fördelaktig.

Fångvårdsstyrelsen, som härefter fått afgifva det vidare yttrande, hvar till omförmälda utlåtanden kunde föranleda, har dervid i skrifvelse af den 5 mars 1895 anført hufvudsakligen följande:

Med sin ifrågavarande framställning hade fångvårdsstyrelsen åsyftat att vinna öfverlåtelse från kungsladugården till tvångsarbetsanstalten af dels den mark, som kunde tagas i anspråk för pågående uppmuddring af farled i viken fram till anstalten och denna farleds underhåll, äfvensom för stenhuggeriarbetena vid anstalten, sådana de för den närmare framtiden vore planlagda, och dels i öfrigt af så stort jordområde, som kunde vara erforderligt för att åt dertill passande fångar bereda någon sysselsättning med jordbruksarbeten, hvarjemte styrelsen afsett att i sammanhang härmed åt anstalten förvärfva några mindre i dess närmaste granskap belägna, till kungsladugården nu hörande torplägenheter, hvilkas disponerande af fångvården vore af synnerlig vigt för att derigenom göra det möjligt för anstalten att skydda sig för obehag och menligt inflytande, som, enligt hvad erfarenheten visat, eljest vore att befara från befolkningen i berörda lägenheter.

Såsom tillägg till hvad styrelsen yttrat rörande de kostnader och oegentligheter, som föranleddes deraf, att den för muddringsarbetena och

stenbrytningen erforderliga mark icke stode till anstaltens direkta disposition, tillåte sig styrelsen meddela, att styrelsen dels, sedan dess framställning afläts, måst utbetala tillsammans 122 kronor 90 öre för ett kompromissariesammanträde för bedömandet af ersättning åt kungsladugårdens arrendator för honom genom muddringsarbetet tillskyndad skada, dels hade att för ytterligare ett dylikt sammanträde utbetala ersättning med ett belopp, som, ehuru det härvid besigtigade området varit så obetydligt, att afkastningen af detsamma uppskattats till endast 5 kronor för år, icke komme att understiga 100 kronor.

Vidare ansåge sig styrelsen rörande frågan om tillökning af anstaltens jordområde böra fästa uppmärksamheten deraf att, med hänsyn till den betydelse, som sysselsättningen med jordbruksarbeten egde för återförande till ett laglydigt lif af på afvägar komna unga personer, denna fråga numera blifvit för anstalten en angelägenhet af ökad vikt, sedan Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 7 december 1894 förordnat om indragning af vestra kronoarbeta-stationen å Nya Varfvet och intagande vid anstalten å Svartsjö af sådana för lösdrifveri dömda unge manspersoner, som förut förvarats vid nämnda station, och torde med hänsyn härtill mindre jordareal än den af styrelsen äskade icke böra anvisas åt anstalten, om man ville påräkna att deraf för berörda ändamål hafva något verkligt gagn.

Rörande kronans byggnader å den till afskiljande från kungsladugården äskade marken ville styrelsen ytterligare erinra, att, enligt styrelsens underdåniga skrifvelse den 28 september 1894, antalet bostäder för gifte vaktbetjente vid anstalten icke stode i motsvarighet till vaktkonstapelstyrkan derstädes. Detta missförhållande, hvaraf olägenheterna blifvit i samma underdåniga skrifvelse visade, komme än ytterligare att ökas genom den af Eders Kongl. Maj:t i sammanhang med beslutet om vestra stationens indragning medgifna öfverflyttning derifrån af 4 vaktkonstapellöner till anstalten å Svartsjö. Härigenom skulle vaktkonstapelstyrkan vid denna anstalt komma att stiga till 28 man, under det att bostäder derstädes endast funnes för 11 och, i händelse af framgång för ett af styrelsen framställt förslag om anordnande af ytterligare 4 dylika bostäder, skulle blifva beredda för inalles 15 gifte vaktkonstaplar. Då nu knappast någon utsigt funnes till vinnande af anslag för uppförande vid anstalten af en nybyggnad med tillräckligt antal bostäder för gifte dylika betjente, hade det, under förhoppning om bifall till framställningen om tillökning af tvångsarbetsanstaltens område i hvad anginge de deri begärda torplägenheterna, varit styrelsens mening att, så långt ske kunde, i dem anordna de ytterligare bostäder för gifte konstaplar, som utöfver berörda 15 kunde visa sig behöfliga.

Nu hade i de utlåtanen, som i ärendet afgifvits, dels domänintendenten föreslagit en betydande inskränkning i det område, som af styrelsen äskats, och dels domänstyrelsen uttalat önskvärdheten deraf, att icke mera måtte, särskildt af torpjorden samt skogs- och betesmarken från kungsladugården afsöndras än som för anstaltens behof vore oundgängligen nödvändigt.

Hvad anginge domänintendentens förslag tillåte sig styrelsen fästa uppmärksamheten derå, att då, enligt detta, hvarken någon del af den norrut utmed vägen till Fiskartorpet belägna skogsbacke, å det vid styrelsens framställning fogade karteutdrag betecknad med numret 241, i hvilken de berg vore belägna, hvarur sten för anstaltens räkning brytes, ej heller tillräckligt jordområde för beredande åt fångarne af någon afsevärdare sysselsättning med jordbruk, samt vidare icke någon af de torplägenheter styrelsen äskat skulle blifva till anstalten öfverlemnade, detta förslag ingalunda skulle innebära uppfyllandet af de viktiga önskemål, styrelsen med berörda underdåniga framställning afsett att vinna.

Då emellertid de granitfyndigheter i berörda skogsbacke, hvilka det kunde löna sig att bearbeta och i hvilka stenen nu också brytes, utbredde sig i backens vestra och södra del från trakten af Fiskarudden fram under torpet Björnnäset, skulle för stenhuggeriarbetena vid anstalten fordras öfverlåtelse till anstalten endast af berörda del af nämnda backe. Likaledes ansåge styrelsen de i anstaltens intresse uttalade önskemål kunna uppnås, äfven om icke till densamma afsöndrades den österut liggande så kallade Hästhagen, n:o 491, och den angränsande egofiguren n:o 723 å karteutdraget.

Genom nu angifna begränsning af det område, som kunde åt anstalten öfverlätas, skulle i öfverensstämmelse med den af domänstyrelsen uttalade önskan åt kungsladugården behållas större delen af den skogs- och betesmark, som innefattades i fångvårdsstyrelsens framställning, liksom äfven Fiskartorpet och den antagligen dertill hörande jordarealen n:is 223—229 skulle blifva oberörda af egoafsöndringen.

Deremot skulle till anstalten öfverlätas den omedelbart invid dess nuvarande gräns liggande torplägenheten Björndal samt det inom sjelfva stenbrytningsområdet befintliga torpet Björnnäset, hvilket det vore så mycket angelägnare för anstalten att förvärfva, som det icke kunde vara lämpligt att vid denna plats, der fångarne hållas i arbete, hafva personer boende, hvilka stode fullkomligt utom fångvårdens myndighet; hvarjemte den likaledes i stembrottets omedelbara granskap liggande obetydliga och i förfallet skick befintliga lägenheten Fiskarstugan skulle tillfalla anstalten.

Beträffande torpen Björndal och Björnnäset ville styrelsen uttala den

mening, att, då under kungsladugården funnes inalles 22 torp, det knappast borde möta någon större svårighet för nämnda domän att till anstalten afstå dessa lägenheter, helst om på samma gång afsöndrades den jord, som i öfrigt af styrelsen äskats, hvarigenom behovet af arbetskrafter för kungsladugården minskades, samt då i allt fall af de 7 torp, som nu erläggas afgäld i penningar, säkerligen ett eller annat kunde förvandlas till dagsverkstorp. Hvad anginge den mindre lägenheten Fiskarstugan, hade anstaltens direktör till styrelsen meddelat att för densamma för närvarande arrendet utgjordes icke i dagsverken utan i kontant afgäld.

Hvad anginge bryggan och lastplatsen i närheten af Fiskarstugan, finge fångvårdsstyrelsen, med anmärkande att berörda brygga icke tillhörde anstalten, erinra att, enligt styrelsens underdåniga skrifvelse den 7 april 1893 angående kanalisering af viken fram till anstalten, meningen vore att i sammanhang med detta företag anordna en lastbrygga vid kanalens afslutning nedanför anstalten. Då det härigenom antagligen blefve obehöfligt för anstalten att hålla vare sig någon brygga vid Fiskarstugan eller väg dit, men det på samma gång icke kunde vara välbetänkt att förbinda fångvården till att under alla förhållanden hålla den påtänkta lastbryggan nedanför anstalten tillgänglig för folk från andra håll, ansåge styrelsen det i afseende på förstnämnda brygga föreslagna vilkor böra ändras derhän, att kungsladugården förbehölles rätt att hålla lastbrygga vid tilläggsplatsen i närheten af Fiskarstugan samt att fortfarande begagna den nuvarande vägen till nämnda plats, dock utan någon skyldighet för anstalten att för nämnda ändamål underhålla berörda väg.

Då sålunda styrelsen ansåge att, för så vidt de med den ifrågasatta egoutökningen för tvångsarbetsanstalten å Svartsjö åsyftade ändamål skulle uppnås, någon annan afknappning icke kunde göras i det härför äskade området än, att derifrån uteslötes de delar, som motsvarade de å karteutdraget med numren 223—229, 723 och 491 angifna figurerna äfvensom den del af figuren n:o 241, som låge norr och öster om en linie med ungefärligen det läge, som angåfves genom den med rödt bläck dragna linien A. B. C. D. å samma karteutdrag, finge styrelsen, med förnyande i öfrigt af sin förut i ärendet gjorda hemställan, föreslå, att det deri äskade området måtte, med nu angifna inskränkning och på ofvan ifrågasatta vilkor angående lastbryggan i närheten af Fiskarstugan och vägen dit, varda till nämnda anstalt upplåtet; äfvensom att för upplåtelsen i fråga måtte föreskrifvas fördelning af det kungsladugården nu åsatta mantalet mellan det upplåtna området och hufvudgården.

I anledning af detta fångvårdsstyrelsens uttalande har nytt utlåtande inforrats från *domänstyrelsen*, som dervid meddelat, att det område, från

hvars inläggande till anstalten fångvårdsstyrelsen sålunda afstått, i areal utgjorde 25 hektar 84 ar, hvaremot den jord, som fångvårdsstyrelsen fortfarande ansåge böra till anstalten upplåtas, uppginge till sammanlagdt 37 hektar 9,7 ar, deraf 12 hektar 96,4 ar åker, 9 hektar 79,7 ar äng och 14 hektar 33,6 ar afrösningsjord; och har domänstyrelsen, enär detta sistnämnda område torde få anses vara för anstaltens behof oundgängligen nödvändigt, icke haft något att erinra mot upplåtelsen af detsamma; hvarjemte domänstyrelsen beträffande bryggan och lastplatsen i närheten af Fiskarstugan samt vägen dit öfver anstaltens egor, anført att då nämnda brygga och närmast derintill belägna område och väg deröfver komme att fortfarande blifva en kungsladugårdens tillhörighet, det i afseende på dem föreslagna vilkor borde så ändras, att kungsladugårdens arrendator och å kungsladugårdens egor boende personer egde fritt begagna nuvarande vägen öfver anstaltens område till brygga och lastplats i närheten af Fiskarstugan, hvilken väg skulle af anstalten underhållas, så länge anstalten begagnade samma brygga och lastplats för sina behof.

Slutligen har *fångvårdsstyrelsen* i underdånig skrifvelse den 26 november 1895 ytterligare anført: att sedan närmare utredning egt rum angående granittillgångarna å kungsladugården, det blifvit utrönt, att den förnämsta granitfyndigheten i norra delen af det till tvångsarbetsanstaltens utvidgande begärda område hade sin egentliga utsträckning vid torpet Björnnäset något öster om den å den åberopade kartan såsom granitförande betecknade mark; att denna granitfyndighet med största sannolikhet komme att lemna tillräcklig qvantitet sten för den tid, omkring 6 år, som det med anstaltens nuvarande arbetsentreprenör afslutade kontrakt fortfarande gälde; att för tillgodogörande af denna granittillgång erfordrades en mindre del jemväl af kungsladugårdens strax söder derom liggande mark, hvilken icke inginge i det af fångvårdsstyrelsen förut begärda området; att fångvårdsstyrelsen, med anledning af framställning från arbetsentreprenören om upplåtelse af ytterligare områden för stembrytningen och då det af flere skäl synnerligast ur bevakningssynpunkt vore önskligt, om stembrytningen kunde under den återstående kontraktstiden inskränkas till nyssnämnda i anstaltens närmaste granskning belägna granitfyndigheter, till entreprenören upplåtit utom nu behöflig del af granitberget vid Björnnäset jemväl berörda del af den söder derom befintliga marken; att den mark, som sålunda tagits i anspråk för stembrytningen utom det område, som förut ifrågasatts att inläggas till anstalten, låge inom den obetydliga egofigur, som erhöles, om, på det förut omförmälta karteutdraget, gränslinien mellan figurerna 311 och 312 i rak riktning framdroges österut till den å kartan såsom n:o 304 angifna mark och begränsades i vester och norr

af det förut begärda området, i öster af figuren n:o 304 samt i söder af nyssnämnda utdragna gränslinie; och har fångvårdsstyrelsen, med anledning af hvad sålunda anförts, hemställt, att det förut till anstaltens utvidgning begärda området måtte tillökas med nu omförmälta mark.

Domänstyrelsen, till hvars yttrande jemväl sist omförmälta framställning öfverlemnats, har anført, att som det deri omförmällda området omfattade endast 86 ar, och detsammes upplåtande till anstalten icke förorsakade någon nämnvärd olägenhet för kungsladugårdens utarrendering, domänstyrelsen ej hade något att erinra mot bifall till framställningen; men då en del af vägen mellan kungsladugården och Fiskarudden med dervarande lastbrygga ginge öfver området, borde det vilkor fästas vid områdets upplåtande, att nämnda väg lemnas oberörd af det stenhuggeri, som vore afsedt att bedrifvas på området.

Vid öfvervägande af hvad sålunda i ärendet förekommit finner jag giltiga skäl vara anförda för en utvidgning af det till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö nu anslagna område. Det är tvifvelsutän föga lämpligt, att mark, som behöfver tagas i anspråk för de vid anstalten anordnade stenhuggeriarbetena, sådana de för den närmaste framtiden äro planlagda, samt för anläggningen och underhållet af den till anstalten upptagna kanal, icke står under fångvårdens direkta förfogande; och önskvärdt måste vara, att det område, som för berörda ändamål upplåtes till anstalten, varder så rymligt tilltaget, att de hittills ofta ifrågakomna ersättningarna för skada och intrång till kungsladugårdens innehafvare i möjligaste måtto undvikas. Likaså torde ej böra förbises vigten deraf, att fångvården varder qvitt de olägenheter, som obestriddigen kunna uppstå derigenom, att personer, öfver hvilka fångvården ej har någon myndighet, äro bosatta i anstaltens eller arbetsplatsernas omedelbara närhet. Äfven det af fångvårdsstyrelsen framhållna önskemålet att kunna bereda någon del af tvångsarbetsfångarne sysselsättning med jordbruksarbete synes mig behjertansvärdt, helst sedan numera äfven tvångsarbetsfångar under 21 år komma att vid anstalten intagas.

Hvad angår vidden af det område, som för tillgodoseende af angifna ändamål behöfver till anstalten upplåtas, synes mig anledning icke föreligga till afvikelse från hvad fångvårdsstyrelsen i sina skrivelser af den 5 mars och den 26 november 1895 begärt. Någon utredning förekommer visserligen icke om den minskning i kungsladugårdens arrendevärde, som måste blifva en följd af det sålunda ifrågasatta områdets upplåtande till tvångs-

arbetsanstalten, men denna minskning kan i allt fall icke varda af sådan betydhet, att den bör utgöra hinder för upplåtelsen, om densamma finnes behöflig för ordnande af förhållandena vid anstalten.

På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag underdånigst, att Eders Kongl. Maj:t behagade i proposition föreslå Riksdagen medgifva:

att från Svartsjö kungsladugård i Sångå socken och Färentuna härad må från den 14 mars 1897 afskiljas och till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö upplåtas de i fångvårdsstyrelsens framställningar af den 5 mars och den 26 november 1895 angifna områden, i areal innehållande, enligt domänstyrelsens upplysning, det förra 37 hektar 9,7 ar, deraf 12 hektar 96,4 ar åker, 9 hektar 79,7 ar äng och 14 hektar 33,6 ar afrösningsjord, och det senare 86 ar, äfvensom de å dessa områden befintliga, kronan tillhöriga byggnader, under vilkor att det kungsladugården nu åsatta mantal i laga ordning fördelas mellan den jord, som tvångsarbetsanstalten å Svartsjö efter upplåtelsen kommer att innehafva, och den återstående, under domänstyrelsens förvaltning bibehållna jorden; samt att nuvarande vägen till brygga och lastplats i närheten af Fiskarstugan, der den kommer att ligga inom anstaltens område, fortfarande bibehålles till fritt begagnande af kungsladugårdens arrendator och å kungsladugårdens egor boende personer äfvensom underhålles af anstalten, så länge anstalten begagnar nämnda brygga och lastplats för sina behof.

Med bifall till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder förordna, att till Riksdagen skulle aflåtas nådig proposition af den lydelse, bilaga F till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo

Carl Boheman.
